

[Dohrmann]

del af fortjenesten ved salg af helårshuse til sommerbeboelse inddrages til brug for kommunalt opkøb af helårshuse osv. Er det en tanke, Socialdemokratiet støtter? Når man bevidst har taget den sætning med, er det så, fordi Socialdemokratiet finder, at det vil være en sympatisk tanke? Det synes jeg egentlig ville være meget interessant, også i betragtning af at skattereformen træder i kraft her pr. 1. januar 1987.

(Kort bemærkning).

Ahlmann-Ohlsen (KF):

Hr. Hjortnæs var så venlig at spørge om, hvordan man skaber liv i en by, f.eks. i Skagen. Hvis hr. Hjortnæs nu havde stillet det spørgsmål, før hr. Hjortnæs fremsatte forslaget, havde det været endnu mere konstruktivt. Jeg tror ikke, man skaber det med et kulisseforslag som det, vi har her. Jeg mener ligesom hr. Hjortnæs, at vi nu skal se på de muligheder, der findes. Der er jo antydning nogle muligheder i ministerens oplæg, og dem synes jeg vi skal undersøge, når vi nu får dem at se her i Folketinget.

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Jeg kan forstå, at der endnu er en lille bitte smule plads inden for kvoten, så jeg skal gøre det meget kort.

Til hr. Bollmann: jeg har ikke talt om boliglovgivningen, men bopælspligt er jo et velkendt begreb, når vi taler om landbrugsejendomme.

Lad mig afslutningsvis sige, at det er en værre gang dobbeltmoral og hykleri at tale om, at vi sandelig ikke må anvende tvang her, mens man gerne må anvende den faktiske tvang, som virkelighedens forhold udøver over for folk – den agter man ikke at regulere. Nu har hr. Ahlmann-Ohlsen sat sig på ministerpladserne, så vi forventer, at det, der kommer ud af det herefter, også svarer til placeringen.

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Det er jeg da ked af. Jeg forstår, at vi havde fundet løsningen, hvis jeg havde talt med hr. Ahlmann-Ohlsen på forhånd, før jeg udarbejdede forslaget. Jamen er det sådan, at

hr. Ahlmann-Ohlsen går rundt her i Folketinget med gode ideer og bare går og venter på, at man skal komme og spørge ham? Så må miljøministeren da gøre sig til vane cirka en gang om ugen at spørge hr. Ahlmann-Ohlsen: du går vel ikke rundt med et godt forslag, som vi kan bruge i en eller anden sammenhæng? Jeg synes, det er ærgerligt, at en så begavet politiker, der faktisk ved, hvordan man løser problemerne, brænder inde med alle sine gode forslag. Jeg synes, vi fremover skal gøre os til vane at spørge hr. Ahlmann-Ohlsen til råds; det kunne ske hver fredag kl. 9.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Så er vi vist færdige med opklaringen af forslaget.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagets overgang til anden behandling

vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til miljø- og planlægningsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

7) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 19:

Forslag til folketingsbeslutning om ophævelse af forholdsordren.

Af Albrechtsen (VS) og Hanne Thanning Jacobsen (SF) m.fl.

(Fremsat 28/10 86).

Sammen med denne sag foretoges de under punkterne 8 og 9 på dagsordenen opførte sager, nemlig:

8) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 20:

Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod dansk deltagelse i atomkrigsøvelser og øvelser i undtagelses- og nødretstilstand.

Af Albrechtsen (VS) og Hanne Thanning Jacobsen (SF) m.fl.

(Fremsat 28/10 86).

9) Første behandling af lovforslag nr. L 63:

Forslag til lov om ændring af lov om det civile beredskab, lov om forsvarets personel og lov om forsvarets organisation m.v. (Ophævelse af diverse bemyndigelser og fuldmagter).

Af Albrechtsen (VS) og Hanne Thanning Jacobsen (SF) m.fl.

(Fremsat 28/10 86).

Forslagene sattes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

Lad mig med det samme sige for ikke at hensætte forslagsstillerne i unødigt spænding, at regeringen ikke kan gå ind for de fremsatte forslag, hverken lovforslaget eller beslutningsforslagene. Vedtoges de, ville det være et helt afgørende og et helt uacceptabelt brud med den hidtidige danske forsvarspolitik.

Der er kun én ting ved forslagene, som jeg gerne vil anerkende, og det er den helt gennemførte konsekvens, hvormed tingene stilles på hovedet, sort gøres til hvidt, og alt det, der kan misforstås, sandelig også bliver misforstået.

Lad mig derfor indlede med at fastslå nogle kendsgerninger:

Det danske forsvar, som vi kender det i dag, kan kun ses i lyset af NATO-alliancen og medlemskabet af den nordatlantiske alliance. Forslagsstillerne siger, at Danmark ikke med held ville kunne forsvare sig mod en stormagt i dag lige så lidt som den 9. april. Jamen forskellen er efter min opfattelse netop den, at vi i dag er medlemmer af en alliance. Vi står ikke alene; det forsvar, vi har, er et allianceforsvar, ikke et neutralitetsforsvar. Et sådant ville i øvrigt kræve langt større ressourcer.

NATO er en defensiv alliance med den erklærede holdning, at alliancen aldrig vil være den første til at anvende våbenmagt. NATOs myndigheder har til daglig kun få styrker under direkte kommando; de skal først tildeles fra medlemslandene.

Det er uden enhver realitet at tro, at de 16 NATO-lande, Danmark inklusive, kunne bli-

ve enige om at iværksætte f.eks. et angreb mod Warszawapagten. Det er politisk fuldstændig utænkeligt, og det er militært fuldstændig umuligt. Tanken er med andre ord et rent fantasifoster.

Det samme kan ikke ganske siges om Warszawapagten, hvis militære overlegenhed på det konventionelle område i Europa der ikke kan herske tvivl om:

Hermed siger jeg naturligvis ikke, at Warszawapagten har til hensigt at indlede et militært angreb på Vesteuropa, kun, at man har det nødvendige potentiel, samt at den sovjetiske militærstrategi efter det kendskab, vi har til den, er rimelig offensiv.

Det er indlysende, at vi såvel som de øvrige vesteuropæiske lande må tage hensyn til disse forhold i vor sikkerheds- og forsvarspolitik, og den bedste måde at sikre fred og frihed for befolkningen i vore vestlige demokratier på er fortsat at udvise solidaritet og sammenhold, så ingen kan komme i tvivl om, at et isoleret angreb mod et af landene vil udløse reaktioner fra alle landene i alliancen. Herved afværger man også bedst muligt pressioener og eventyrpolitik over for enkelte NATO-lande og iblandt dem også Danmark.

Det er vel kun naturligt at forundre sig over de forslag, der normalt fremsættes fra VS og SF, men at man fremsætter forslag til ophævelse af forholdsordren for det militære forsvar, er ligegodt overraskende, og lad mig illustrere det med et par eksempler, som for en gangs skyld er hentet uden for det militære forsvar.

Lad mig bare pege på, at uanset hvor lille sandsynligheden er for uheld på atomkraftværker, kan uheldet ske, som vi så et eksempel på her i foråret, og vi finder, det er relevant, at vi i Danmark har en beredskabsplan, der kan sættes i værk, hvis nedfald f.eks. måtte true den danske befolkning. Hvis en sådan trussel bliver konstateret, kan de ansvarlige myndigheder umiddelbart alarmere befolkningen og give retningslinjer. Der er ingen, der forlanger, at der først skal indkaldes til samråd i miljøudvalget. Hvis politiet f.eks. observerer en person, der er i færd med at overfalde en anden, er vi alle enige om, at politiet skal gribe ind og anholde overfaldsmanden. Der er ingen, der forlanger, at sagen først skal behandles i retsudvalget.

[Forsvarsministeren]

Men hvis en dansk militær enhed bliver angrebet, eller hvis f.eks. København uden varsel måtte blive bombet, må det danske forsvar ifølge dette forslag altså ikke gribe ind, før sagen har været behandlet i Folketinget. Soldaterne skal med andre ord passivt lade sig slå ihjel. De enheder, der måske med fly og missiler kunne have afværget angrebet mod København, skal passivt se til, at byen bliver bombet, indtil Folketinget har behandlet sagen – hvis Folketinget da ikke også er blevet bombet.

Enhver burde jo kunne forstå meningsløsheden i noget sådant. En af forslagsstillerne – hr. Gert Petersen – udtalte ifølge Morgensavisen Jyllands-Posten den 5. maj 1985:

»Danmark skal kunne forsvare sig så meget, at det bliver lidt mindre end gratis for begge supermagter at presse eller snuppe os ved en rask aktion og dermed mindre fristen- de at gøre det.«

Må jeg spørge, hvilke instruktioner hr. Gert Petersen havde tænkt sig at give et sådant forsvar? Men jeg skal måske alligevel erindre om, hvad Socialistisk Folkeparti i 1982 udtrykte i forbindelse med Folketingets behandling af et forslag til lov om forsvarets organisation. Da sagde man i betænkningen:

»Principielt er Socialistisk Folkepartis holdning den samme, som Aksel Larsen gav udtryk for den 19. december 1958, nemlig at revolutionen i krigsteknikken gør, at Danmark ikke kan forsvares militært, at forsøg herpå kun kan få død og ødelæggelse til følge.«

Jeg er helt uenig i denne opfattelse, og hvis man skal tro f.eks. de undersøgelser, der foretages af befolkningens forsvarsvilje, har vi også en klar dokumentation for, at et stort flertal i befolkningen er enig heri. Næsten 75 pct. af de adspurgte mener, at der bør gøres væbnet modstand, hvis Danmark angribes.

I stedet for at søge at umuliggøre forholdene for forsvaret mener jeg faktisk at forslagsstillerne hellere burde være så modige at stille forslag om det, der jo reelt er hensigten, nemlig at afruste Danmark, at fjerne os fra NATO-alliancen uanset de ydre vilkår.

Man siger i begrundelsen for beslutningsforslaget, at baggrunden for den gældende forholdsordre var situationen den 9. april 1940. Det er givetvis rigtigt. Men selve det, at der gives en forholdsordre til det militære forsvar eller til befolkningen, er der faktisk

ikke noget nyt i. For mere end 550 år siden udstedte Erik af Pommern en forordning, der i moderne sprog lyder nogenlunde som følger:

»Det er gammel sædvane og ret her i landet, at når fjenden kommer og der tændes ild i bavnene, da skal alle deltage i forsvaret. Den, som forbliver hjemme i eget hus, han bør hænges på sit eget loft.«

Det var nok en mere drastisk forholdsordre end dem, vi kender i dag, men det hjalp sikkert til at få alle mand af hus dengang.

Selve det, at vi har en forholdsordre, er en nødvendighed. Hvis først en krise eller krig er i fuld udvikling, er det næppe troligt, at der vil være tid nok til, at regeringen eller Folketinget med roligt overlæg vil kunne udarbejde en sådan. Også vores nabolande – det gælder Sverige, og det gælder Norge og formentlig alle andre lande – har en forholdsordre, og den ændrer ikke noget ved myndighedernes styring af forsvaret. Den er en angivelse af, hvorledes den enkelte såvel som enheder inden for forsvaret skal reagere i tilfælde af et angreb på Danmark, såfremt de ikke har fået andre ordrer, og det er indlysende, at forholdsordren ikke medfører og ikke kan medføre nogen ændring i den selvfølgelighed, at alle lovlige ordrer, som udgår fra regeringen eller ad sædvanlige militære kommandoveje fra de militære myndigheder, der i en given situation handler på regeringens ansvar og efter dens bestemmelse, til enhver tid skal efterleves.

For fuldstændighedens skyld skal jeg da også tilføje, at eventuelle pålæg fra Folketinget naturligvis også skal følges.

Det er regeringens opfattelse, at forholdsordren skal opretholdes for at imødegå en eventuel lammelse af det danske forsvar i tilfælde af et overraskelsesangreb, og hvis de ansvarlige myndigheder ikke på anden måde er i stand til at udstede ordrer, har man i forholdsordren et sikkerhedsnet, der gør det muligt at undgå en ny 9. april-situation. Hvis vi ikke havde forholdsordren, måtte vi med andre ord hurtigst muligt udstede en.

Sluttelig har jeg i modsætning til forslagsstillerne den klare opfattelse, at forholdsordren virker krisestabiliserende. Ud over at være kendt af alle vore soldater er det også en besked til alle magter, der måtte have uvenlige hensigter, at de ikke kan regne med, at vore styrker vil se passivt til, blot fordi de

[Forsvarsministeren]

kommer overraskende eller har sat kommunikationsmidlerne ud af spillet.

Jeg kan derfor på regeringens vegne afvise det pågældende forslag.

Med hensyn til det andet beslutningsforslag, B 20, om forbud mod dansk deltagelse i atomkrigsøvelser og øvelser i undtagelses- og nødretstilstand, har jeg også meget svært ved at genkende virkeligheden. Med et noteapparat, der næsten virker så rigt, som var det et forsøg på en doktorafhandling, forsøger man at påvise, at danske myndigheder sidder og øver sig på at udrydde hele verden, samtidig med at de indfører undtagelses- og nødretstilstand i Danmark og sætter de demokratiske rettigheder ud af spillet.

Jeg vil godt sige, at den øvelse, man taler om, WINTEX/CIMEX, er en stabsøvelse, som inddrager civile og militære myndigheder, som har til formål at afprøve de procedurer af teknisk og politisk art, som kan tænkes iværksat under spændings- og krisesituationer og ved væbnet forsvar af alliancens område mod et angreb. Øvelsens grundlag er udviklingen af en helt fiktiv politisk-militær krisesituation, og der kan ikke herudfra drages nogen slutning med hensyn til virkelige begivenhedsforløb, godkendelse af bestemte beslutninger og lignende. Men én ting står fast: de procedurer, der indøves og afprøves, respekterer de forfatningsmæssige krav, og det gælder selvsagt også procedurer vedrørende atomvåben.

De erfaringer, der er draget gennem årene på grundlag af øvelserne, har medvirket til at forbedre procedurer og tekniske installationer og kommunikationsmidler, så man har rimelig tiltro til, at de vil virke under en krisesituation, og at de forskellige myndigheder ikke vil være fuldstændig uforberedt, og har hermed ydet deres bidrag til alliancens og medlemslandenes krisestyringsapparater. Hvis ikke disse procedurer blev afprøvet en gang imellem, var der for alvor grund til at komme med bebrejdelser, og man kunne også med god ret tvivle på, om de nu også ville virke, når eller hvis der blev behov for dem.

Med hensyn til lovforslag nr. L 63 skal jeg sige, at loven om det civile beredskab er vedtaget så sent som i maj 1985 af et bredt flertal her i Tinget, og der er ikke efter vores opfattelse fremført nye argumenter, som skulle tilsige ændringer heri.

I øvrigt skal jeg vedrørende de øvrige punkter i lovforslaget henvise til mine tidligere generelle bemærkninger og også til de svar, som min forgænger i 1982 gav Folketingets forsvarsudvalg. Heraf fremgår det bl.a., at der i forbindelse med skærper af det militære beredskab kan være behov for at træffe foranstaltninger af den i loven nævnte karakter med hensyn til f.eks. forbindelserne mellem militære enheder og omverdenen. Jeg behøver næppe at forklare, hvorfor regeringen ikke kan acceptere et forslag, der afskærer muligheden for at kunne mobilisere, og derfor må jeg sammenfattende sige til hr. Thoft og til hr. Albrechtsen, at det er ikke et forslag, man skal forvente at få regeringens tilslutning til.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg skal blot her ved starten af debatten rette en fejl, som fremkom i ministerens redegørelse for regeringens synspunkt.

Ministeren oplyste, at det var forslagsstillerens mening, at soldater passivt skulle lade sig slå ihjel – jeg tror, det var sådan, ministeren sagde det. Her må jeg gøre ministeren opmærksom på, at hvis han læser bemærkningerne til forslaget om ophævelse af forholdsordren, vil han se, at der deri står:

»Man kan ikke sende soldater i felten og kræve, at de ikke må forsvare sig under tilbagetrækningen. Derfor må de regler, der skal erstatte den bestående forholdsordre, selvfølgelig også indeholde en selvstændig kompetence til styrkerne om iværksættelse af kamphandlinger, som kan begrundes ud fra hensynet til selvforsvar under tilbagetrækning/undvigelse...«

Forslagsstillerne er meget vel klar over, at man naturligvis ikke kan tillade sig at sende soldater ud for passivt at lade sig slå ihjel, og forslagsstillerne er indstillet på, hvis det var sådan, at man kunne få ophævet den eksisterende forholdsordre – og jeg vil så komme tilbage til indholdet i den – at man naturligvis skal have regler, som muliggør, at man kan trække sig tilbage uden bare passivt at lade sig slå ihjel og så samtidig sikre den tid, der skal til, for at Folketinget kan blive spurgt om og bestemme, hvad der i det hele taget skal ske.

[Albrechtsen]

Jeg syntes, det var nødvendigt at rette denne misforståelse. Vi har aldrig sagt og ment noget sådant som det, ministeren forsøger at pådutte os.

Hjortnæs (S):

Disse 3 forslag er ikke fremsat for at blive vedtaget. Hvis de har været beskæftigelsesforanstaltninger for de grupper inden for SF og VS, som i særlig grad er optaget af forsvarspolitiske problemstillinger, har de da tjent et formål.

Jeg håber ikke, at forslagene er repræsentative for den forsvarspolitiske holdning i Socialistisk Folkeparti, for så er den bevægelse henimod en mere realistisk holdning, som jeg egentlig troede var i gang, i hvert fald stoppet igen. Jeg vil meget beklage, hvis det er sket.

Jeg har meget svært ved at tage disse 3 forslag alvorligt. Jeg opfatter dem som rene Erasmus Montanus-forslag, og da jeg ikke er specielt interesseret i at optræde i rollen som Per Degn – det overlader jeg gerne til ministeren – skal jeg indskrænke mig til at sige, at Socialdemokratiet ikke kan medvirke til at gennemføre disse forslag.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil godt spørge hr. Hjortnæs, hvad Socialdemokratiet mente, da man afholdt pressemøder og udsendte skrifter om noget, man kaldte »defensivt forsvar«. Jeg vil godt spørge hr. Hjortnæs, om man efter de bemærkninger, han er kommet med i dag, kan tillægge dette begreb i den socialdemokratiske sprogbrug noget som helst reelt indhold. Kan hr. Hjortnæs på nogen som helst måde hævde, at man kan tale om defensivt forsvar og så ikke engang kunne støtte disse ganske beskedne skridt, som der her er tale om, i retning af at gøre det danske forsvar dog en lille bitte smule mindre offensivt, en lille bitte smule mindre truende?

Vi foreslår, at man afkobler den automatik, der automatisk kaster det danske militær ind i en optrapning. Vi foreslår, at der indføres demokratisk kontrol med, hvad der sker. Vi foreslår, at Danmark ikke skal deltage i atomkrigsforberedelse. Dette moderate skridt var faktisk ment som en fremstrakt hånd til Socialdemokratiet i forbindelse med drøftel-

ser om, hvorvidt man kunne nå frem til at diskutere et ikke-truende forsvar. Jeg kan bare konstatere i dag, at den tanke har hr. Hjortnæs jævnet med jorden.

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Jeg ved ikke, om hr. Albrechtsen vil prøve at forklare mig sammenhængen mellem diskussionen om defensivt forsvar og så de 3 forslag, der her foreligger.

Jeg betragter diskussionen om et defensivt forsvar som en meget alvorlig diskussion, hvorimod jeg betragter disse 3 forslag – jeg havde egentlig ikke tænkt mig, at jeg skulle tage det så alvorligt, men lad mig så sige, hvad jeg mener om dem – som noget opblæst, studentikost pernittengryneri, som man faktisk ikke kan være bekendt at spille Folketingets tid med. Så har jeg sagt, hvad jeg mener om dem.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at jeg er noget overrasket over hr. Hjortnæs' holdning.

Vi foreslår i et af forslagene, at vi skal opføre med at deltage i den lange række af atomkrigsøvelser, som Danmark deltager i. Vi har fået klart bekræftet i Folketinget, og vi har også fået det bekræftet uden for Folketinget, at det er et gevaldigt problem, at Danmark er så tæt knyttet til en atomstrategi, samtidig med at vi fastholder, at vi i hvert fald i krisesituationer ikke skal have atomvåben. Jeg har da også hørt ledende socialdemokrater, bl.a. hr. Hjortnæs' partiformand, udtale, at vi aldrig skal have atomvåben i Danmark.

Med hvilket formål ønsker hr. Hjortnæs så at fastholde de danske officerers ret til at deltage i øvelser, hvori der anvendes atomvåben? Med hvilket formål ønsker hr. Hjortnæs, at danske officerer fortsat skal lære om procedurerne for tilkaldelsen af atomvåben og om atomvåbenenes virkning på forskellige måltyper? Hvad er formålet med disse øvelser, hr. Hjortnæs?

Jeg er noget overrasket, det må jeg erkende, over Socialdemokratiets holdning, når man tager i betragtning, at Socialdemokratiet

[Thoft]

på en lang række af disse områder har været klart på kollisionskurs med NATOs atomstrategi. Betyder hr. Hjortnæs' holdning, at Socialdemokratiet nu bakker fuldt og helt op om NATOs atomstrategi, som den også indøves af danske officerer under øvelser?

Vi har dokumenteret i bemærkningerne, at der ved hver eneste stabsøvelse i de sidste 20 år har været anvendt atomvåben. Vi har citeret i bemærkningerne, hvad oberstløjtnant Jørgensen, tror jeg det var, sagde på et møde på Tilst gymnasium, som jeg havde fornøjelsen selv at deltage i, og senere gentog han det over for dagspressen: »Vi rekvirerer atomvåben. . . som en svejser rekvirerer iltflasker.«

Finder hr. Hjortnæs den politik tillidvækkende, og finder hr. Hjortnæs ikke, at der måske var grund til at forhindre, at danske officerer deltager i disse øvelser?

Jeg er stærkt overrasket over hr. Hjortnæs' meget, meget afvisende svar. Jeg synes i det mindste, hr. Hjortnæs kunne have gjort sig den umage at gå ind på de enkelte forslag. Jeg synes, hr. Hjortnæs' tale var noget studentikost skidt.

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Jeg skal blot understrege over for hr. Thoft, at der ikke med baggrund i de 3 forslag, der her er til debat, kan føres en seriøs drøftelse af noget forsvarspolitisk emne.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Vi havde troet, at der var en udvikling undervejs i Socialdemokratiet, som gik ud på, at man ville fremlægge forslag og også diskutere sagligt og seriøst med os andre, hvordan man kunne mindske det aggressive element i det danske militærvæsen. Sådan havde vi opfattet signalerne.

Så siger vi til os selv: vi vil godt gå ind på den diskussion. Vi rækker hånden frem og siger til hr. Hjortnæs og til Socialdemokratiet; vi vil godt gå ind i den diskussion. Vi mener umiddelbart, at der er nogle skridt, der kan tages til at mindske den offensive måde, det danske militærvæsen er opbygget på, f.eks. i forbindelse med enhedskommandoen. Og så kommer hr. Hjortnæs og afviser

blankt overhovedet at gå ind i debatten. Ikke alene afviser hr. Hjortnæs de konkrete forslag, men han afviser selve debatten. Hr. Hjortnæs siger til venstrefløjen: der er ikke noget at debattere med venstrefløjen vedrørende hele det spørgsmål, som Socialdemokratiet har kaldt »defensivt forsvar«. Og så stiller jeg mig selv det spørgsmål: er der så fra socialdemokratisk side overhovedet noget konkret i det? Hvad er det, man mener fra socialdemokratisk side skal til, for at et dansk forsvar kan blive ikketruende? Heller ikke det spørgsmål vil hr. Hjortnæs diskutere med os. Han besvarer det heller ikke. Hvad er det, hr. Hjortnæs, som kunne gøre det danske forsvar mindre truende? Det må vi dog vide, når det åbenbart ikke er det, vi har foreslået.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Vi er tilbage i ordførerrækken.

Houe (KF):

Med lovforslag nr. L 63 og beslutningsforslagene nr. B 19 og B 20 vil forslagsstillerne have ophævet bemyndigelser og fuldmagter samt andre forordninger, der gør det muligt for militære og civile myndigheder at handle i en eventuel krise- eller krigssituation. Dette er meget kort sagt, hvad forslagene går ud på.

De love, der berøres af beslutningsforslag nr. B 20 og lovforslag nr. L 63 samt beslutningsforslag nr. B 19 har en sådan sammenhæng med netop anordningen om forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig, at det er naturligt at behandle hele forslagskomplekset under ét.

Som det er i dag, er der ikke hos nogen militær og civil myndighed tvivl om, at Danmark i tilfælde af angreb på danske styrker eller dansk territorium skal imødegå et sådant med alle til rådighed stående midler. Dette gælder også i tilfælde, hvor regering og Folketing kan være taget til fange, likvideret eller på anden måde sat ud af spillet.

Der er naturligvis en fornuftig begrundelse for, at det er sådan. De forordninger og bemyndigelser m.v., som skal følges, er jo opstået, fordi man har kunnet forudse, at regering og Folketing allerede i en spændingsperiode eller ved et krigsudbrud kan være sat ud af spillet f.eks. ved 5. kolonne-virksom-

[Houe]

hed mod kommunikationslinjer eller ved direkte angreb på eller likvidering af regerings- og parlamentsmedlemmer.

Endvidere er der da også den mulighed, at specialuddannede fjendtlige styrker allerede på et meget tidligt tidspunkt sættes ind mod såvel statsoverhoved som regerings- og folketingsmedlemmer. Skulle det ske, ved alle, at hele det parlamentariske centrale beslutningsforum er sat ud af spillet.

Hvis vi nu forestiller os, at dansk forsvar i en sådan situation først må kæmpe efter en vedtagelse herom i Folketinget, er det ensbetydende med betingelsesløs kapitulation, betingelsesløs endda på forhånd – eller automatisk, om man vil.

I bemærkningerne til beslutningsforslag nr. B 19 siges det – side 3, venstre spalte, næstsidste afsnit:

»I stedet for den nuværende forholdsordre må det derfor være oplagt, at alle danske militære enheder i en skærpet krisesituation må pålægges at optræde defensivt og søge tilbagetrækning fremfor kamp og herunder først og fremmest søge ordre fra de politiske myndigheder.«

Jo tak. Det er da en nydelig tanke, men hvis nu disse politiske myndigheder på den ene eller på den anden måde er sat ud af spillet, så kommer der jo ikke nogen ordre, så er landets væbnede styrker og civile myndigheder altså henvist til at overgive sig og det, som før sagt, endda betingelsesløst.

Om forslagene som helhed må jeg sige, at de harmonerer ganske godt med SFs og VS' indstilling til forsvaret i det hele taget og ikke mindst til de 2 partiers ønske om at gøre Danmark neutralt og afvæbnet. Det er naturligvis et legalt ønske i et demokrati, men lad mig til forslagsstillerne sige: hvis man ikke i en given situation er villig til at kæmpe for bevarelse af demokratiet, så står vi i fare for at miste det. Vi så det sidst under 2. verdenskrig, hvor politikerne stillet over for trusler efter årelang ødelæggelse af forsvaret måtte beordre betingelsesløs overgivelse og efterfølgende underkastelse under et umenneskeligt diktatur.

Vi kan komme til at se det igen. Vor forsikring imod, at det sker, er vort medlemskab af den defensive vestlige forsvarsalliance, en alliance, hvori vi har ansvaret for, at dansk territorium kan forsvares og vil blive forsvaret.

Hvis disse forslag vedtages, kan ingen af vore allierede i den demokratiske verden fæste lid til vor sikkerhedspolitik og vor vilje til at bære vores del af byrderne.

Hvordan kan noget menneske dog forsøge at bilde en hel nations befolkning ind, at sådanne forslag skulle gavne vor sikkerhed? Vi har kun et forsvar, fordi der har været en trussel imod os, og fordi et overvældende flertal af befolkningen fortsat mener, at denne trussel eksisterer. Så længe vi har et forsvar, og så længe der eksisterer en trussel imod os, må det være en selvfølge, at forsvar, politi, civilforsvar, amter og kommuner holder øvelser i, hvordan man, hvis ulykken skulle komme over os, bedst afbøder dens følger og bedst bevarer landets og befolkningens frihed.

Det skulle være unødvendigt, men for tydelighedens skyld skal jeg sige: vi kan ikke acceptere nogen af forslagene, og vi tager afstand fra den hensigt, vi mener de har.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Jeg vil godt sige tak til de Konservatives repræsentant for forsøget på en dialog, og jeg vil godt fortsætte en lille smule. Folketingets forsvarsudvalg fik under sit besøg i sidste uge i Comlandjüt i Rendsborg lagt klart frem, at det er et reelt problem, at vi har folk siddende med 2 forskellige kasketter på. Det gælder generalmajor Rye Andersen i Karup, som sidder med dels en NATO-kasket, dels en dansk kasket.

Med et af vores forslag – og det sprang hr. Houe let hen over, men det var måske, fordi han netop på den rejse blev opmærksom på problemet – ønsker vi, at den politiske beslutningskontrol bevares længst muligt, og der er allerede i dag i lov om forsvarrets organisation § 2, stk. 5, en bemyndigelse til forsvarsministeren, som kan overdrage den operative kommando over styrkerne til chefen for forsvarets operative styrker. Men det er lige netop præcis den officer, som har 2 kasketter på. Dermed er man i stand til at sikre, at de danske styrker overgår til NATO-kommando uden om Folketingets beslutningsproces, og det er er bl.a. det, der er formålet. Jeg er ked af, at hr. Hjørtnæs end ikke har gjort sig den umage at læse vores bemærkninger til forslaget, for det kan jeg da forstå at han ikke har

[Thoft]

gjort. Jeg er lidt forundret over, hvordan det socialdemokratiske gruppemøde har kunnet godkende hans tale. Det er da et reelt problem, at vi risikerer, at Folketinget aldrig nogen sinde bliver inddraget i disse meget væsentlige beslutninger. Det er faktisk sådan, at det kan forsvarministeren og forsvarschefen klare uden om Folketinget. Et af forslagene, nemlig L 63, har til formål at sikre, at Folketinget inddrages i den proces, ikke noget som helst andet.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Ja, jeg hæftede mig også ved, at den konservative ordførers, hr. Houes, indlæg var mere sagligt end den socialdemokratiske ordførers. Det er kun trist at måtte notere sig. Men det må alligevel have undgået hr. Houes opmærksomhed, da han læste forslagene og sad og funderede over spørgsmål om demokratiet, at det, der faktisk er hovedformålet med forslagene, ganske enkelt er at sikre demokratiet.

Jeg vil godt spørge hr. Houe, hvordan han forestiller sig at man på nogen tænkelig måde kan forsvare demokratiet gennem gradvis at sætte det ud af kraft ved forskellige bemyndigelser, ved at underminere grundloven, ved at gå så vidt som til at internere mennesker, som man i øvrigt også gjorde det under krigen, osv. Hvordan kan hr. Houe forestille sig at man kan forsvare demokratiet gennem at indskrænke, afvikle og til syvende og sidst afskaffe det? Efter min opfattelse er det i hvert fald den eneste sikre metode til at ødelægge demokratiet.

Disse forslag går faktisk ud på at sikre, at der aldrig i Danmark sker en indskrænkning i de grundlovssikrede frihedsrettigheder. Det må ikke ske. Jeg går ud fra, at hr. Houe vil gå op og give mig det løfte, at det aldrig vil ske med hans medvirken. Og når han så har givet mig det løfte, hvad jeg tager som en given ting, kan jeg ikke fatte, hvorfor hr. Houe så ikke skulle kunne støtte, at vi får afskaffet disse bemyndigelser til at indskrænke og afvikle demokratiske rettigheder.

(Kort bemærkning).

Houe (KF):

Må jeg til hr. Thoft sige, at der naturligvis ikke er tale om, at en forsvarsminister handler imod Folketingets ordre, men der kan jo, som jeg nævnte i mit indlæg, være situationer, hvor en regering må handle, selv om et Folketing ikke kan fungere af den ene eller anden årsag. Det er det, vi har en regering til.

Og til hr. Albrechtsen vil jeg sige, at der er ikke i mit indlæg noget som helst belæg for at kunne sige, at vi ønsker demokratiske rettigheder afviklet, tværtimod. Vi ønsker i videst muligt omfang, at dansk demokrati kan bevares, også i tilfælde af krise eller krig. Men vi er nødt til at se kendsgerningerne i øjnene. Der kan opstå situationer, hvor en regering må handle og derefter stå til ansvar for Folketinget, når det igen kan sammenkaldes, hvis det skulle have været forhindret deri.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Nu bliver sagen jo alvorlig, meget alvorlig, for jeg kunne konstatere, at hr. Houe ikke var i stand til at give mig det løfte, som jeg anså som en selvfølge for alle i denne sal. Hr. Houe kunne ikke garantere, at de demokratiske rettigheder, som er fastslået i grundloven, ikke ville blive undermineret. De ville blive overholdt i videst muligt omfang. Jeg tror, det var det udtryk, hr. Houe anvendte. Altså et fuldstændig ubegrænset fortolkeligt udtryk, som lægger op til at give den til enhver tid siddende regering mandat til i et ikke bestemt omfang at underminere demokratiet. Jeg troede det ikke tænkeligt, at jeg kunne få et sådant svar fra hr. Houe, men det kunne jeg altså desværre. Og vi må konstatere, at hvis hr. Houes opfattelse også dækkes af hr. Hjortnæs – det kan vi ikke vide, for hr. Hjortnæs har jo ikke sagt noget sagligt eller konkret i dag fra denne talerstol – så er der et flertal i dette Folketing, som ikke står fast på grundlovens frihedsrettigheder i enhver situation, og det må jeg nok sige er et dybt deprimerende resultat. Men det er meget vigtigt så, at det virkelig bliver kendt i befolkningen, at det ligger sådan, for så må visse ting jo ændres.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

[Thoft]

Jeg vil godt fortsætte dialogen med hr. Houe.

Hr. Houe gav udtryk for, at når et krigs-udbrud var sket, var det rimeligt, at forsvarsministeren kunne handle, hvis Folketinget ikke kunne samles f.eks., og det ser jeg egentlig som lidt af en imødekommelse af en af de dele, vi ønsker, nemlig at fjerne den bemyndigelse, som ligger i lov om forsvarets organisation § 2, stk. 5, hvori det hedder, at forsvarschefen efter bemyndigelse fra forsvarsministeren kan overdrage den operative ledelse af de militære styrker til chefen for forsvarets operative styrker. Og det er jo altså den samme, som har NATO-kommandoen. Det er hele fidusen ved dette.

Skal jeg forstå hr. Hoes indlæg sådan, at forudsætningen for denne overdragelse er, at den sker i krigstid? Kan den ikke, sådan som bemyndigelsen er formuleret, ske i krisetid, i fredstid? Er det sådan, at de Konservative vil være med til dog at begrænse denne bemyndigelse, så den kun gælder i krigstid, synes jeg da, vi er nået et lille skridt i retning af et mindre truende forsvar. Jeg er ked af, at Socialdemokratiet ikke var med til det, men det ville da glæde mig, hvis det var tilfældet for hr. Houe.

(Kort bemærkning).

Houe (KF):

Til hr. Albrechtsen blot dette, at det må være skønt at være medlem af en gruppe, der er så skrāsikker i sine synspunkter, at man kan tro, at intet kan ske i det danske demokrati, som kan sætte det ud af kraft. Det er da naturligvis først, når vi har set anslag mod demokratiet – måske er det afskaffet af fjenden allerede – at man griber til den slags handlinger, som hr. Albrechtsen har nævnt.

Til hr. Thoft kan jeg sige: hvad skulle dog forhindre ministeren i at bruge de bemyndigelser, han har, såfremt der allerede er sket overfald på Folketinget, som gør, at det ikke kan fungere? Det er såmænd ikke mere end 1½ år siden knap og nap, at vi så, at Folketinget blev forhindret i at give møde, og det var endda under fredelige forhold, så det kunne da meget nemt ske, såfremt der opstod en krise- eller krigssituation.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Min første kommentar skal være, at jeg bemærker, at hr. Houe ikke tager sin underskrift på grundloven, da han indtrådte som medlem af Folketinget, helt så højtideligt, som jeg selv gør, men det må jeg jo tage ad notam.

Min anden bemærkning skal være: det fremgår af forsvarslovens § 2, stk. 5, at forsvarsministeren har mulighed for at bemyndige forsvarschefen til at overdrage... osv.; det er i realiteten overgangen til NATO-kommandoen. Vil de Konservative være med til at begrænse den bemyndigelse, så den kun gælder i situationer, hvor Folketinget ikke er i stand til at tage stilling? I så fald synes jeg igen, vi er nået et lille skridt, men det synes jeg ikke hr. Houe svarede på. Han sagde, at i krigssituationer, hvor København måtte være bombet, er der ikke så meget at forhandle om, og det er jeg vel ikke helt uenig med hr. Houe i – så tror jeg i øvrigt det hele kan være lige meget – det er jeg ikke helt uenig i, det vil jeg gerne understrege. Men i situationer i fredstid eller i krisesituationer – problemet er jo, at NATO og også det danske forsvar er begyndt at arbejde med dette begreb »krisesituation«, som ingen rigtig ved hvad er, og som ingen rigtig har kunnet definere, men som eksisterer trods alt – kan vi da være sikre på, at forsvarsministeren ikke udnytter denne bemyndigelse? Og vil de Konservative være med til at begrænse den, så den kun kan udnyttes, når det parlamentariske Folketing ikke har mulighed for at blive indkaldt?

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Vi er tilbage i ordførerrækken.

Ivar Hansen (V):

Mit partis ordfører, hr. Sønderby, kan desværre ikke være i salen, og derfor skal jeg gøre et par bemærkninger. Det kan gøres kort.

Vi har selvfølgelig studeret de tre foreliggende forslag. Vi mener, ligesom det allerede er sagt tidligere, ikke, at de er af en sådan karakter, at de er egnede til at danne baggrund for en seriøs politisk drøftelse her i folketingsalen.

Det er selvfølgelig hr. Thofts og hr. Albrechtsens klare ret som medlemmer af dette Folketing at fremsætte forslag af denne ka-

[Ivar Hansen]

rakter til behandling. På den anden side er det selvfølgelig også vi andres ret at vurdere, hvad der er hensigten med disse forslag, og hensigten er at skabe usikkerhed, hensigten er at skabe splid, hensigten er at nedbryde det danske forsvar, nedbryde indholdet af dansk medlemskab af NATO osv. Det er det, der er hensigten, og den debat ønsker vi ikke at deltage i på grundlag af forslag fremsat af de to grupper i Folketinget.

Det er sådan set, hvad jeg har at sige i denne debat, og jeg finder i øvrigt anledning til at notere med tilfredshed, at hr. Hjortnæs på Socialdemokratiets vegne også har taget klart afstand fra forslagene. Det burde man sådan set ikke kunne overraskes over, men jeg finder alligevel anledning til at sige her i dag, at vi har noteret det med tilfredshed.

Thoft (SF):

Jeg synes, at debatten i dag når et nyt lavpunkt. Det forrige lavpunkt blev nået i maj 1979, da vi diskuterede de 572 raketter, og hvor debatten forløb omtrent som i dag – også fra socialdemokratisk side.

Jeg synes, vi med vores forslag har prøvet at rejse en debat om nogle meget væsentlige punkter. Det grundlæggende problem i alle vore trusselsforestillinger er jo, at vi på den ene side, i hvert fald i det ydre, må foretage en række øvelser, holde et beredskab og indbygge så meget automatik i det, at truslen er troværdig, mens vi på den anden side godt ved, at den megen automatik, som man bygger ind i tingene, gør, at risikoen for, at de unddrager sig politisk kontrol, og at det går rigtig galt, hvis det går galt, er så meget desto større.

Samtidig ved vi også, at mislykkedes truslen, er forsvarlets muligheder helt ude, og jeg synes, det er et afgørende dilemma, som jeg også er ked af at Socialdemokratiet ikke forsøgte at behandle.

Det er efter min mening ikke muligt at fastholde illusionen om, at man vil begå selvmord eller gå i krig – hvad man nu vil kalde det – uden at risikoen er der for, at det rent faktisk også sker; hvis man tager fejl af hinandens hensigter, eller hvis der direkte sker fejl i computersystemerne – og der sker jo fejl i computersystemerne, det har vi tidligere drøftet i denne sal. Det var 3.734 fejl, der var i det amerikanske varslingsystem ifølge en

amerikansk kongresrapport fra 1979-80. Der sker virkelig mange af den type. Hvad gør vi, når det sker i en krisesituation? Ja, så har vi i vor lovgivning indbygget en sådan automatik, at hr. Hjortnæs sammen med os andre bliver koblet ud af beslutningsprocessen allerede i en krisesituation, og det er meget lidt tilfredsstillende. Det skaber meget lidt garanti for, at vi kan fastholde den politiske styring så længe som muligt.

Vi har et meget højt beredskabsniveau, store øvelser i nærheden af modpartens område, og det gælder for den sags skyld også Sovjetunionen, når de sejler omkring Sjælland. Og det gælder på samme måde, når verdens største slagskib, »Iowa«, holder øvelser i Østersøen, eller når U. K. Marine Force i stort omfang holder øvelser lige uden for polsk søterritorium.

Alle disse øvelser skal selvfølgelig medvirke til at fastholde en høj grad af afskrækkelse, men er samtidig med til at garantere, når vi ser på den automatik, der er indbygget i lovgivningen, at går det galt, så går det rigtig galt. Vi har ingen garanti for, at der ikke er flere harpoonmissiluheld. Vi har ingen garanti for, at uheld i sovjetiske atomundervandsbåde ikke betyder affyring af deres raketter ved en fejltagelse, og sådan noget kan jo også ske i amerikanske.

Vi fastholder med den lovgivning, vi har, det paradoks, at hvis man vil fred – og det forudsætter et set med modpartens øjne nødvendig højt beredskab, og det øger igen chancen for misforståelser – må man have dette høje beredskab. I forsvarschefskitsen fra 1979 udtrykkes hele denne teori således på side 8:

»Et troværdigt forsvar må basere sig på evnen til fleksibel reaktion med graduerede midler, således at enhver aggression kan imødegås overalt inden for alliansens område med netop de midler, nukleare eller konventionelle, som situationen tilsiger, og således at en målrettet og styret eskalering er mulig, hvis dette skulle vise sig at være nødvendigt.«

Målrettet og styret eskalering med nukleare midler – det er netop grundlaget for NATOs strategi, som går ud på, at NATO som den første godt kan bruge atomvåben for netop at styre optrapningen målrettet. Det skal nok gå godt!

Men forholdsordren og den målrettede eskalering er jo i modstrid med hinanden,

[Thoft]

for teorien bag den målrettede eskalering er jo, at sender russerne 7 mand og 1 officer i marken, så sender vi 2 officerer og 8 mand i marken. Men det er ikke det, der er følgen af forholdsordren. I forholdsordren står der, »at kampen skal føres med største energi, selv om styrkerne kæmper isoleret.« Og hermed forhindres jo den målrettede eskalering, for kampen skal omgående føres med den største energi. En målrettet eskalering, en styret eskalering, er ikke længere mulig, for det danske forsvar skal omgående yde alt, hvad det kan. Disse to ting, hr. Hjortnæs, er ikke i overensstemmelse med hinanden, og det kunne have været rart at have fået en debat om de problemer.

Men ikke nok med det: forholdsordren forudsætter også, at en ordre fra forfatningsmæssige myndigheder om at stoppe kampen ikke må adlydes. Jo, det må den godt, men først skal der være opnået fuldstændig sikkerhed, hedder det, for, at den politiske myndighed ikke er taget til fange eller på anden måde sat ud af spillet. Men i en krigssituation – og det er jo det, der er tale om her – vil det være yderst vanskeligt at konstatere: er det nu en lovligt givet ordre eller er det ikke? Og er man den mindste smule i tvivl, skal kampen fortsættes. Selvmordet bliver med garanti en kendsgerning.

Jeg vil ikke afvise, at forholdsordren, som jo blev skabt på baggrund af aldrig-mere-en-9. april-tankegangen i 1945, hvor kun USA havde atomvåben, og hvor Sovjet ikke havde det, kunne have haft en vis fornuftig begrundelse, men i 1986 betyder den selvmord.

Lad mig prøve at se på de andre dele af forslagene, f.eks. det forslag i B 20, som omfatter øvelser i atomkrig.

For det første mener jeg – det har jeg jo sagt så tit, men det kan ikke gentages for tit – at atomvåben og brugen af atomvåben og øvelser med atomvåben er en forbrydelse, intet mindre. Det har vi krigsretsmæssigt tilsluttet os i de konventioner om såkaldt human krigsførelse, som vi er deltagere i, lige fra Sankt Petersborg-deklarationen i 1868 til den nyeste fornyelse af Genèveprotokollen i 1977. Men på den baggrund er det da underligt – også taget i betragtning, at et flertal i Folketinget tager afstand fra NATOs atomstrategi og fra muligheden af, at Danmark skal udrustes med atomvåben, også i krigstilfælde, for sådan har jeg da forstået den soci-

aldemokratiske holdning – at Danmark fastholder fortsatte øvelser i brugen af atomvåben, atomvåbnenes virkninger på forskellige måltyper og de procedurer, der skal til for at rekvirere atomvåbnene. Når vi ikke skal have atomvåben, hvorfor skal vi så lade vore officerer bruge tid og kræfter på at lære, hvordan de skal rekvirere atomvåbnene, hvordan disse skal monteres i våbensystemerne, og hvilken virkning disse våben har på forskellige måltyper?

Det andet punkt i B 20 er spørgsmålet om øvelser i Notstand – nødret og militær undtagelsestilstand – men forskellen kan somme tider være svær at se, og vi behøver jo ikke at lære alle unoderne af vore sydlige naboer. Øvelser i at sætte demokratiet ud af kraft, øvelser i at arrestere danske borgere, er en uting i et demokrati, og det burde vi også, hr. Hjortnæs, kunne have fået en saglig debat om.

Det sidste, jeg skal beskæftige mig med, er konsekvensændringerne i lovforslag nr. L 63. Jeg har undersøgt, om det i 1960erne – det var i øvrigt under en socialdemokratisk forsvarsminister; nu skal jeg jo skyde med skarpt, sådan som hr. Hjortnæs gjorde det – blev gjort klart for Folketinget, at chefen for forsvarets operative styrker og den, der har NATO-kommandoen, er én og samme person, ganske vist med to forskellige kasketter på. Det blev aldrig gjort klart for Folketinget, og når de fleste herinde jo ikke er stive i militære titler, kan jeg måske godt forstå, at det ikke blev gjort klart for Folketinget, men jeg synes, det er problematisk, at man i en spændingsperiode er i stand til at lade danske styrker uden om Folketinget overgå til NATO-kommando. Det burde vi også have haft en debat om.

Lad mig til sidst sige, at gamle Clausewitz sagde, at krig blot var politik med andre midler, og selv om det i en vis udstrækning kunne være sandt i 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet, så er krig i et sårbart, højt industrialiseret vestligt samfund som det danske al politikens ophør; det er 1, 2, mange Tjernobyler, det er 1, 2, mange Rhinkatastrofer, det er 1, 2, mange Seveso'er – ganget med mange hundrede millioner. Hvor ragnarok er, er politikken for længst fordampet, og derfor var det vigtigt for os i dag dog at få sikret, at den politiske beslutningsproces

[Thoft]

kunne fortsætte en lille smule længere, end det måske ellers sker.

Bilgrav-Nielsen (RV):

Der er i hvert fald én ting, der står ret klart nu, og det er, at det samarbejde, som S og SF gør så meget ud af at præsentere for offentligheden, har nogle alvorlige brist, og det kan man så glæde sig over eller være ked af, ligesom man nu er indstillet. Men jeg har læst den forsvarspolitiske debat på det seneste sådan, at der var en voksende erkendelse hos SF af, at der nok her var et område, hvor man var nødt til at nærme sig socialdemokratiske standpunkter, for at det kunne blive til noget med dette samarbejde.

Vi kan nu konstatere, at det ser ud til at være en overstået øvelse. Det kan være andre ting i den politiske udvikling, der har gjort, at man lægger disse overvejelser til side, hvem ved?

Men det, som jeg synes fremgår klart af de 3 forslag, som er fremsat, og som, så vidt jeg kan se, kræver selvstændige kommentarer hver for sig, i hvert fald fra os, er, at også i en situation med SF som deltager enten i en regering eller bag en regering, vil der i Danmark være et militært forsvar. Der blev jo også af forsvarsministeren fremdraget et citat her af hr. Gert Petersen, som tyder på, at sådan vil det være, og hvis Danmark i fremtiden også vil have et militært forsvar, så tror jeg ikke, at man kommer uden om en militær forholdsordre. Det synes jeg man skal gøre sig klart, og det er så det problem, vi står med, at når et demokrati erkender nødvendigheden af at have et militært forsvar, så kommer det til nogle skarpe grænser mellem på den ene side bemyndigelserne til dette forsvar og på den anden side parlamentet, Folketinget.

Resultatet af SFs forslag om ophævelse af forholdsordren ville jo være, at dersom en given fjende satsede på at sætte parlamentet ud af kraft, gøre det ufunktionsdygtigt, havde man taget magten, så ville intet kunne foregå.

Jeg synes også, jeg bliver nødt til at gøre opmærksom på, som forsvarsministeren gjorde det, at en ophævelse af forholdsordren ville stille tingene betydelig forskelligt i tilfælde af en krigssituation, målt over for en, skal vi kalde det civil katastrofesituation,

hvor der også gælder forholdsordrer – da til en anden instans, men det er forholdsordrer. Selvfølgelig er situationen betydeligt mere kritisk for et samfund, hvis det drejer sig om egentlige krigshandlinger; det har forslagsstillerne ret i.

Vi kan ikke støtte forslaget om forholdsordren, som det er formuleret. Vi kan derimod støtte forslaget om, at Danmark naturligvis skal ophøre med at deltage i øvelser i brug af atomvåben. Problemet her er socialdemokratisk. Hvis den socialdemokratiske melding på området var klar og utvetydig: at man ikke ville have, at Danmark skulle modtage atomvåben hverken i freds-, krise- eller krigstid, så var det logisk at slutte, at så ophører danske styrker med at deltage i øvelser med brug af atomvåben. Men denne sidste konklusion vil Socialdemokratiet ikke bidrage med, og så længe Socialdemokratiet ikke vil det, må man i højeste grad rejse tvivl om de socialdemokratiske udsagn vedrørende atomvåben i Danmark.

Selvfølgelig bør vore NATO-partnere respektere – og det vil de også gøre, er jeg overbevist om – at en dansk politisk beslutning om, at atomvåben ikke vil kunne anvendes i Danmark eller være her, hverken i freds-, krise- eller krigstid, også logisk medføre, at vi ikke deltager i den slags øvelser.

Om lovforslaget, som har at gøre med selve loven om forsvarrets organisation og de bemyndigelser, der ligger heri til forsvarsministeren, skal jeg kun gøre den bemærkning, at vi har altid ment, at disse bemyndigelser gik for vidt, især under dansk medlemskab af NATO. Vi har altid ment, at der burde være en sikring af, at der ikke kunne ske ting her, som ikke var i fuld overensstemmelse med parlamentets flertal. Jeg vil derfor godt bede forsvarsministeren om at uddybe dette spørgsmål. Lad mig høre, hvorledes forsvarsministeren mener der skal handles i situationer, hvor loven foreskriver, at bemyndigelser til vore forsvarschefer skal afgives. Jeg går ud fra, at forsvarsministeren utvetydigt vil sige, at den bemyndigelse bruger han kun, hvis det i selve situationen bliver anbefalet ham af parlamentets flertal.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

[Thoft]

Jeg kan ikke undlade en bemærkning til hr. Bilgrav-Nielsen, som godtede sig over, at der var problemer i samarbejdet mellem S og SF. Nu er det jo ikke nogen hemmelighed – formentlig heller ikke for hr. Bilgrav-Nielsen og i hvert fald ikke for befolkningen – at det område, som Socialdemokratiet og SF har sværest ved at nå sammen på, er det sikkerhedspolitiske. Jeg forstår i dag ikke, at Socialdemokratiet har udnævnt hr. Hjortnæs til at drøfte det kommende forsvarsforlig med forsvarsministeren, når Socialdemokratiet samtidig insisterer på, at får S og SF flertal efter et valg, så må SF deltage med ministerposter. For hvis hr. Hjortnæs' holdning skal være linjen, må samarbejdet nødvendigvis få en anden form.

Når hr. Bilgrav-Nielsen taler om forholdsordren, vil jeg spørge ham direkte: hvordan er det muligt med den forholdsordre, der foreligger, og som kræver, at de danske styrker omgående skal kæmpe med allerstørste energi, at sikre den målrettede, den styrede eskalering, som er forudsætningen? Og hvor er det muligt at sikre styringen politisk fra?

Vi er ikke uenige i – det har hr. Albrecht sen allerede i første runde gjort opmærksom på – at vedtages vores forslag og forholdsordren forsvinder, må der andre regler ind, som sikrer f.eks. situationen i tilbagetog. Det er vi ikke uenige i, men jeg synes, at hr. Bilgrav-Nielsen skylder os et svar på, hvordan man sikrer målretningen, og hvordan man sikrer styringen af det danske forsvars indsats.

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Jeg har fortsat den opfattelse, at disse tre forslag ikke kan være grundlag for en nøgtern og seriøs debat om alvorlige forsvarspolitiske emner, men der kommer indimellem nogle indlæg, som det alligevel er nødvendigt at jeg kommenterer.

Jeg sagde allerede i mit første indlæg, at jeg håber ikke, at forslagene her er udtryk for, at den bevægelse, som jeg ved er i gang i SF i retning af en mere realistisk holdning, stopper. Jeg betragter faktisk det, vi her bliver præsenteret for, som slutresultatet af et studiekredsarbejde, der har været i gang. Det må man bøje sig for. Der er jo så mange

processer rundt omkring i de politiske partier, som skal have en naturlig afslutning.

Når hr. Bilgrav-Nielsen – det var faktisk det mere alvorlige i det – vil postulere heroppe fra talerstolen, at Socialdemokratiet er i skred med hensyn til sin holdning til atomvåben på dansk jord i krigs- og i krisetid, så ved hr. Bilgrav-Nielsen jo, at det passer ikke. Vores politik på det område har ligget klar i mange, mange år. Det ved hr. Bilgrav-Nielsen også alt om.

Det, hr. Bilgrav-Nielsen nu vil prøve at føre ind i debatten her, er, at den logiske konsekvens af dette må være, at man ikke deltager i øvelser, der indebærer, at atomvåben bliver brugt. Nu er det desværre sådan, at på trods af den holdning, vi har i Socialdemokratiet, og som der heldigvis er et flertal i Folketinget der står bag, har vi jo ikke fået afviklet alle atomvåben, og vi kan desværre ikke udelukke, at de i en given situation vil blive anvendt.

Derfor er det vel ikke virkelighedsfjernt at lave øvelser af den karakter. Jeg håber ikke, at de våben nogen sinde bliver brugt på dansk jord, men det er vel ikke virkelighedsfjernt at sige, at det kan ske, og derfor heller ikke virkelighedsfjernt, at man laver øvelser omkring processer af den karakter.

(Kort bemærkning).

Bilgrav-Nielsen (RV):

Jeg kan ikke se sammenhængen i argumentationen fra hr. Hjortnæs' side. Hvis det står til troende, at Socialdemokratiet mener, at der ikke skal være atomvåben i Danmark hverken i fredstid, krisetid eller i krigstid, så er det vel ensbetydende med, at det danske forsvar ikke skal deltage i brugen af atomvåben. Det turde man vel kunne konstatere.

Hvis det er korrekt, så synes jeg, hr. Hjortnæs bør erkende, at det bliver utroværdigt, når man alligevel siger: men vi skal fortsætte deltagelsen i øvelser, hvori man træner, ikke i at beskytte sig mod atomvåben og atomvåbenenes ulykker, men i selv at bruge disse våben.

Jeg synes, det var på tide, at Socialdemokratiet tog konsekvent stilling til dette spørgsmål i stedet for hele tiden at vige udenom. Vil Socialdemokratiet være med til sammen med Folketingets flertal over for vore NATO-partnere at gøre det klart, at den

[Bilgrav-Nielsen]

danske politik er nej til atomvåben, og derfor ønsker vi naturligvis ikke at deltage i brugen af atomvåben?

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Jeg tror ikke, der er nogen i NATO, der er i tvivl om, at det er dansk politik. Desværre er det jo ikke sådan, at det, at vi har den holdning, udelukker, at atomvåben i givet fald bliver anvendt mod dansk territorium. Det element kan da i hvert fald indgå i en øvelse; det vil hr. Bilgrav-Nielsen vel ikke afvise.

I øvrigt har vi jo sagt de ting, det ved hr. Bilgrav-Nielsen jo også meget godt, at vi ønsker at deltage i det integrerede samarbejde i NATO med de påvirkningsmuligheder, der ligger i det. Det er ikke udtryk for, at vi i enhver henseende dækker alle de synspunkter og holdninger og den strategi, som anlægges, men gennem vores deltagelse i det integrerede samarbejde i de forskellige organer har vi i praktisk politik en mulighed for at påvirke den strategi, og vi håber selvfølgelig, at tingene kan komme i bevægelse. Men det er ikke udtryk for, at vi mener, at det, der foregår på øvelsesplan, i enhver henseende kan hævdes at være virkelighedsfjernt, og jeg opfatter faktisk det forslag, som er fremsat, som et forslag om forbud mod dansk deltagelse i virkelighedsfjerne øvelser.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Hr. Hjortnæs sagde, at ingen i NATO kunne være i tvivl om den danske holdning. Problemet er jo lige netop, at Danmark spiller så tvetydig en rolle, at alle i NATO nødvendigvis må være i tvivl om Danmarks rolle. Vi sidder med ved bordet i NATOs atomplanlægningsgruppe, og danske repræsentanter – vi i SF har ikke godkendt noget som helst, det vil jeg gerne understrege; vi betragter fortsat atomvåben som en forbrydelse – har dér godkendt hele NATOs atomstrategi. Danske repræsentanter har dér godkendt oplagring af atomvåben lige syd for grænsen, sådan at der også er til Danmark i påkommende tilfælde. Vi har jo siddet med ved bordet, vi har jo godkendt alle planerne.

På grund af den tvetydighed, som jeg også synes hr. Hjortnæs' tale i dag, i den udstrækning han overhovedet har talt, er udtryk for, synes jeg da nok, der kunne være grund til at spørge hr. Hjortnæs direkte: hvad er formålet med at fastholde, at danske officerer skal deltage i procedurer for anmodning og tildelelse af atomvåben? Det deltager de i. Det har vi fået at vide i et svar fra forsvarsministeren på et spørgsmål fra Steen Folke, gengivet i Folketingets forhandlinger 1982–83, sp. 3418–3419. Vi deltager i den type øvelser, og hvad er formålet med at lære procedurerne for at rekvirere atomvåben, når vi ikke skal have dem? Det må dog i bedste fald siges at være en overflødig uddannelse at give danske officerer.

Den tvetydighed giver selvfølgelig også den usikkerhed, jeg talte om for et øjeblik siden. Derfor har hr. Hjortnæs ikke ret, når han siger, at der er ingen i NATO, der kan være i tvivl. Jo, alle er i tvivl om den danske holdning. Jeg mener, at debatten i dag viser, at den danske holdning i allerhøjeste grad er tvetydig. En ting er, hvad Socialdemokratiet siger uden for denne sal. Der siger man gerne, at vi aldrig skal have atomvåben. Men inde i denne sal spænder man ben for ethvert forslag, ja, man nægter endog at tage del i en debat herom.

Anden næstformand (Ivar Hansen):

Vi kan gå tilbage til talerrækken. Hr. Bollmann har ordet.

Bollmann (CD):

Da vor ordfører, hr. Arne Melchior, ikke kan være til stede, skal jeg på CDs vegne komme med nogle bemærkninger til de tre forslag, vi har til behandling i dag.

Jeg mener, man kan konstatere allerede nu, at det ligger klart, at ingen af de tre forslag kan vedtages. Det tror jeg ikke der er nogen der er meget uenig med mig i.

Nu har hr. Albrechtsen ved flere lejligheder talt meget om demokrati. Jeg beder bare hr. Albrechtsen og hr. Thoft om at konstatere eller erkende, at en demokratisk valgt forsamling formentlig, næsten uden tvivl, afviser de tre forslag. Det vil sige, at vi har en forholdsordre, som en demokratisk valgt forsamling har accepteret skal bevares. Det er

[Bollmann]

de parlamentariske spilleregler, der er overholdt.

Hvis ikke man havde forslag nr. B 19 på tryk foran sig, så ville man ikke have troet, at et sådant forslag kunne komme her i Folketinget. Når jeg alligevel siger noget mere om det end flere andre, så er det, fordi vi mener, det er et meget alvorligt emne. Jeg kan normalt ikke lide at læse gyserromaner, men det synes jeg dette er.

Hvad er det egentlig, man vil med det her? Hvis nu man forestiller sig, at Danmark bliver angrebet, er det så forslagsstillernes mening, at der skal fremsættes lovforslag, at der skal være tre behandlinger og udvalgsarbejde? Eller kan man nøjes med et samråd i forsvarsudvalget? Jeg mener, at så er vi ovre i det helt absurde.

Der skal ikke være tvivl om vores holdning i CD: hvis vi skal forsvare os, og det skal vi, så kan det kun ske i samarbejde med vore NATO-partnere. NATO er som bekendt en forsvarsalliance og ikke en angrebspagt. Jeg tror, det turde være klart efter de næsten 40 år, NATO har eksisteret. NATO har for øvrigt i den periode sikret freden i vor del af verden og er vel uden diskussion dermed den største, i hvert fald den mest effektive fredsbælgelse, der nogen sinde har eksisteret.

Efter vores mening er det det rene vrøvl at forestille sig, at man kan undvære en forholdsordre. Enhver person, familie eller nation må da have lov at reagere ved et overfald og have lov at gøre det hurtigt.

Jeg kunne egentlig tænke mig at spørge forslagsstillerne, hvilke lande der ikke har en forholdsordre eller tilsvarende regler. Hvem har eventuelt afskaffet sådanne regler i nyere tid? Man kan sige det på en helt tredje måde: hvad er det for nogle lande, forslagsstillerne ønsker vi skal sammenligne os med?

Jeg har som sagt læst nogle af bemærkningerne, og et eller andet sted står der, at risikoen for et isoleret stormagtsangreb på Danmark er forsvindende lille, altså efter forslagsstillerens opfattelse, og at Danmarks valg af sikkerhedspolitik dermed er uden betydning for magtfordelingen i Europa. Nu er jeg selvfølgelig ikke klar over, hvilke oplysninger man er i besiddelse af, når man kommer med et sådant postulat. Det er da klart, at vi alle gerne vil tro, at ingen vil angribe os.

Men der er i hvert fald én ting, man ikke kan lave om på uden videre, og det er Danmarks geografiske beliggenhed.

Jeg ved ikke, om nogen af forslagsstillerne nogen sinde har kigget på et kort over Østersøområdet og Danmark, om de f.eks. har prøvet at dreje det 90 grader, så vest vender opad. Det forklarer efter min mening meget om Danmarks beliggenhed. Det er klart, at hvis vi holder fast ved NATO-samarbejdet og yder vort bidrag, så er angrebsrisikoen væsentligt mindre, og det er altså det, vi i CD vil.

Man henviser flere gange i bemærkningerne til situationen omkring 9. april 1940, og det er egentlig fantastisk. Der må da være enkelte i de to partier, der kan huske eller måske endog har læst om situationen dengang. Der var reelt intet forsvar, og Danmark stod som bekendt alene, og resultatet kender vi alle. Det er den situation, vi vil undgå med forholdsordren og med NATO-samarbejdet, og i det spørgsmål er vi uden tvivl enige med en meget stor del af den danske befolkning. I bemærkningerne til nr. B 19 taler man – det har nogle vist allerede været inde på – om »NATO-forsvarets offensive karakter«. Jeg vil påstå, at man fuldstændig savner dokumentation for et sådant postulat.

Lige pludselig står der – nu er man måske klar over, at man er gået for langt – at styrkerne dog får en vis selvstændig kompetence. Det er vel i en flugtsituation. Det er det, man her kalder visse »kamphandlinger, som kan begrundes ud fra hensynet til selvforsvar under tilbagetrækning/undvigelse«. Det lyder utroligt. Hvad må de styrker så? Må de kun kæmpe med ryggen til? Hvad er den dybere mening med disse bemærkninger, hvis der overhovedet er nogen?

Det er selvfølgelig rigtigt, at med det fremsatte forslag vil den militære reaktionstid forøges, men så vidt jeg kan se, er det kun i Danmark den bliver forøget, eller har man nogen garanti for, at tilsvarende regler bliver indført hos vore modstandere? Hvis ikke, kan jeg i hvert fald ikke se det fornuftige i at forlænge reaktionstiden.

Må jeg sige om forslaget om forbud mod dansk deltagelse i forskellige øvelser, at øvelser naturligvis er nødvendige, det ved modparten også. De bemærkninger, man giver til beslutningsforslag nr. B 20, er efter vores

[Bollmann]

opfattelse udtryk for fuldstændig proportionsforvrængning. Jeg skal ikke gennemgå dem i detaljer, det har ministeren gjort udmærket. At der skulle være noget som helst galt i f.eks. at gennemføre stabsøvelser med inddragelse af civile myndigheder for at afprøve forskellige procedurer til brug i en krigssituation, har jeg vanskeligt ved at se. Der kan ikke være tvivl om, at de øvelser, der igennem årene har fundet sted, har givet en viden, har givet en erfaring, som er til meget stor nytte for samarbejdet på de forskellige niveauer.

Hr. Thoft henviste til de meget store problemer, der var i Rendsburg. Så vidt jeg erindrer, var den eneste, der kunne se nogle problemer, hr. Thoft, så jeg vil betragte det som en slags feberfantasier.

Jeg vil sige om det sidste forslag, nr. L 63, at det harmonerer meget fint med de to foregående forslag i bestræbelserne på at ødelægge mulighederne for at forsvare landet inden for NATO-rammerne, og det er nogle rammer, som vi i hvert tilfælde ikke vil undvære.

Jeg tror, alle har fattet konklusionen af mine bemærkninger: vi må selvfølgelig på det kraftigste advare imod de tre forslag.

Kofod-Svendsen (KRF):

Jeg vil begynde med et par politiske betragtninger til de tre forslag, vi har til behandling.

Efter at jeg havde læst forslagene, imødeså jeg med spænding det socialdemokratiske indlæg. Hvordan mon Socialdemokratiet efter den intense debat om en SF-S-regering ville forholde sig til disse tre forslag? Jeg synes, at det var opmuntrende at høre Socialdemokratiets holdning, for det tror jeg politisk kan være et godt signal til det videre arbejde i det sikkerhedspolitiske udvalg. Set ud fra den betragtning tror jeg i grunden, det er meget godt, vi har fået disse tre forslag fra hr. Albrechtsen med ledsagere.

Går vi ind i substansen af forslagene, vil jeg sige generelt, at mit parti er tilhænger af vort medlemskab af NATO. Vi mener, at NATO har ydet et værdifuldt bidrag til at bevare freden i vor del af verden i så lang en periode, som tilfældet er.

Mener man, at det er rigtigt med et NATO-medlemskab, er der nogle opgaver, Danmark må være med i, er der en pris, en for-

sikringspris, om jeg så må sige, vi må betale. Når vi ser på hele forudsætningen for NATO, det fredsbevarende, kan vi ikke være med i NATO, uden at vi f.eks. er med i nogle øvelser, så er der ting, som er en forudsætning, som vi må opfylde. Man kan ikke både blæse og have mel i munden.

Hvis man vil have Danmark ud af NATO, hvis man har den principielle målsætning, så kan jeg godt forstå, at hr. Albrechtsen har lagt disse forslag frem. Men har man den modsatte præmis, så man mener, det er værdifuldt for at bevare freden at opretholde NATO og bevare vort NATO-medlemskab, så mener jeg også, den logiske slutning er, at man ikke bakker disse forslag op. Det kan mit parti ikke gøre.

(Kort bemærkning).

Hjortnæs (S):

Det burde være overflødig, men jeg bliver nødt til at sige til hr. Kofod-Svendsen, at jeg ikke har afgivet noget politisk signal fra denne talerstol i dag. Jeg er kommet med én eneste klar melding, og den gik ud på, at de tre forslag, der her er til behandling, efter min opfattelse ikke kan danne grundlag for nogen seriøs debat om noget alvorligt forsvarspolitisk emne. Det kan undre mig, at der er andre ordførere, der har taget det lidt mere seriøst, for det synes jeg absolut ikke de tre forslag fortjener. Jeg betragter det som afslutning på et studiekredsarbejde, der er foregået i de to partier. Det er deres problem. Det kan ikke danne grundlag for en seriøs diskussion. Der er ikke afgivet noget politisk signal fra min side.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Jeg tillader mig en kort bemærkning til hr. Kofod-Svendsen, som talte så meget om, at vi skal betale forsikringsprisen. NATO er i denne sammenhæng en besynderlig forsikring, for når jeg forsikrer mit hus og det brænder, så får jeg et nyt hus, mens dette forsikringsprincip betyder, at hvis mit hus brænder, så kommer der nogle mennesker og tænder ild i en hel masse andre huse. Det er dog et besynderligt forsikringsprincip.

Hr. Kofod-Svendsen sagde også, at vi som NATO-deltagere selvfølgelig må deltage i de

[Thoft]

øvelser, der afholdes. Åh, javel, men hr. Kofod-Svendsen mangler at give os en forklaring på, hvad der er formålet med, at man på Østerbro kaserne på føringskursus 2 underviser officerer fra alle tre værn i procedureerne for, hvorledes man bestiller atomvåben, og hvad virkningerne er på forskellige udvalgte mål. Det synes jeg vi mangler en forklaring på, for det har ikke noget at gøre med, at man holder NATO-øvelser i Nordatlanten, og at danske officerer eller værnepligtige deltager i dem.

Tillad mig så en kort bemærkning, nu jeg er heroppe, til hr. Bollmann, som vendte kortet på hovedet. Jeg er bange for, at han har læst teksten på samme måde. Danmark havde faktisk ingen forholdsordre i 1940, som det måtte være hr. Bollmann bekendt. Det varede faktisk indtil 1952, så det er skamsket i nyere tid, at civiliserede lande ingen forholdsordre har haft.

Ligesom jeg spurgte hr. Bilgrav-Nielsen, der undlod at svare – det var måske meget klogt, for han kunne vel ikke – vil jeg også spørge hr. Bollmann: hvad er formålet med øvelser af denne type, og hvordan vil man med den forholdsordre, der ligger, sikre den målrettede og styrede eskalering, som er udgangspunktet? Når danske styrker omgående skal tage kampen op og kæmpe med allerhøjeste energi, hvordan kan man så sikre en målrettet styring?

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KRF):

Jeg vil gerne sige til hr. Hjortnæs, at jeg er ganske enig i vurderingen af det fremlagte materiale. Jeg opfatter det også som nogle studiedokumenter af en bestemt observans.

Jeg vil til hr. Thoft sige, at meningen med NATO-forsikringen netop er, at ildebranden slet ikke skal komme. Når der ikke kommer nogen ildebrand, er der sket det bedst tænkelige. Det er jo heldigvis sådan, at i over 40 år er ildebranden ikke opstået i vor del af verden, og det tror jeg faktisk NATO har en ganske stor del af æren for.

Anden næstformand (Ivar Hansen):

Op så er vi tilbage ved talerrækken.

Damgaard Nielsen (FP):

Jeg skal ærligt vedgå, at det ikke er ret meget, jeg har læst af forslagernes bemærkninger, men jeg har læst så meget, at det for mig er helt tydeligt, at intentionerne i de forslag er at gøre forsvaret totalt ubrugeligt i en situation, der forhåbentlig aldrig opstår. Vi kan se det fuldstændig forfærdelige, der ville ske, hvis officererne skulle til at holde lange diskussionsmøder på bedste Tvind-vis om, hvorvidt de hurtigst muligt skulle forflytte sig fra den fjendtlige kanon, eller hvad det er, der er i stilling. Så kunne spørgsmålet jo være, om ikke det var klogt at få nogle sikkerhedsrepræsentanter sendt bagefter, sådan at de ikke bringer vore soldater i en faresituation.

Det korte af det lange i denne diskussion må være, i hvert faldt for Fremskridtspartiet, at forslagsstillerne her går en eventuel fjendes ærinde ved at ville gøre vort eget forsvar ubrugeligt.

Jeg er da glad for, at hr. Thoft i sit svar til hr. Bollmann nævnte 9. april 1940 som et eksempel på, hvad der sker, når der ingen forholdsordre er.

Albrechtsen (VS):

Vi har i dag med dyb beklagelse måttet konstatere, at der ikke er noget konkret i de socialdemokratiske tanker om et defensivt forsvar. Hr. Hjortnæs har på det seneste været lidt på retræte i forhold til den meget aggressive og uforsonlige linje, han startede debatten med. Det kan muligvis fortolkes – jeg vil overveje, om det er forsvarligt at fortolke det på den måde – som om hr. Hjortnæs trods alt, som debatten er skredet frem, er kommet en lille smule til besindelse og måske har overvejet, hvor fantastisk klogt det nu også var at lægge ud på den måde. Det kunne være den overvejelse, som har udmøntet sig i, at hr. Hjortnæs nu siger, at han ikke har givet noget signal i dag.

Bortset fra den lidt løse overvejelse er hovedkonklusionen altså, at hr. Hjortnæs i dag har pointeret, hvad der tilsyneladende ikke var andet end en sæbeboble, nemlig det udspil omkring et ikke-truende forsvar, som Socialdemokratiet har været fremme med. Det udspil kunne altså ikke holde til at blive konfronteret med bare nogle af de virkelige problemer, som er forbundet med at nå fra

[Albrechtsen]

det nuværende offensive forsvar frem til et ikke-truende arrangement.

Dermed har Socialdemokratiet tilsyneladende tænkt sig at kaste sig helt og holdent i armene på forsvarsministeren, og derfor må vi gå ud fra, at hvis det virkelig skal være linjen, så ender de forhandlinger, der er i gang mellem Socialdemokratiet og forsvarsministeren – det må de nødvendigvis gøre, hvis det er linjen – med et nyt offensivt forsvarsforlig. Hvis det virkelig skal være Socialdemokratiets politik, så må vi sige, at det er dybt beklageligt.

Vi kan altså i dag konstatere, at Socialdemokratiet ikke ønsker at diskutere sådan noget som atomkrigsøvelser, eller hvad der skulle være formålet med dem. Man ønsker ikke at diskutere det helt afgørende problem, nemlig at sikre kontrollen med situationen i en krise. Det allervigtigste forsvarspolitiske spørgsmål overhovedet at drøfte er, hvordan man hindrer, at en krise kommer ud af kontrol. Det er det egentlige forsvarspolitiske problem.

Vi er de første, der fremlægger et forslag på at løse nogle af problemerne. Det kan da godt være, vi ikke er nået frem til de endelige løsninger, men vi er de første, der tager sagen seriøst op, og så bliver det kun mødt med hån fra hr. Hjortnæs' side. Det må være, fordi man ikke er indstillet på seriøst at diskutere det spørgsmål. Det må være, fordi man reelt ikke ønsker at ændre den virkelighed, vi befinder os i.

Indskrænkning af demokratiet ønsker man heller ikke at diskutere som et problem fra socialdemokratisk side. Andre ordførere er dog gået ind i den diskussion med det dybt beskæmmende resultat for demokratiet, må man nok sige, at de, der har udtalt sig om det, når man ser bort fra Det Radikale Venstre, SF og VS, har fastslået, at grundlovens frihedsrettigheder altså kan indskrænkes i en ikke nærmere defineret krisesituation i et ikke nærmere defineret omfang. I en ikke nærmere defineret krisesituation i et ikke nærmere defineret omfang er man indstillet på at give regeringen mandat til at indskrænke de demokratiske frihedsrettigheder, og man ønsker end ikke at gå ind i en diskussion om, hvor disse grænser skal gå.

Det betyder, at den grundlov, som er underskrevet, som hr. Thoft nævnte det, af samtlige dette Tings medlemmer, ikke gælder

i lige nøjagtig den situation, den først og fremmest er tænkt at skulle dække, lige nøjagtig i den situation, som det naturligvis har været grundlovsfædrenes hensigt at den skulle sikre, nemlig hvor der er krise, hvor rettighederne er truet, hvor man vidste af bitter erfaring, at så snart parlamentariske organer sættes ud af kraft til fordel for, jeg havde nærsagt enevoldsorganer, bryder de demokratiske frihedsrettigheder sammen. Man kæmpede faktisk overalt i Europa, også her i Danmark, for at få en grundlov, bl.a. for at sikre, at der aldrig i sådanne situationer skulle ske indskrænkninger af de demokratiske rettigheder.

Derfor er det dybt i modstrid med alt, hvad der lå bag ved den del af grundloven, det signal, man i dag har givet fra så mange ordføreres side. Netop i en situation, hvor grundloven skulle stå sin prøve, har man lagt op til endnu en gang at svigte, således som man totalt svigtede i denne forsamling under krigen, da man godkendte interneringen af kommunisterne.

Jeg vil gerne sige tak til Det Radikale Venstre, først og fremmest for et sagligt indlæg fra hr. Bilgrav-Nielsens side og selvfølgelig også for indholdet i det, især når det gælder spørgsmålet om de demokratiske rettigheder, hvor hr. Bilgrav-Nielsen klart fastslog, at man ikke fra Det Radikale Venstres side vil medvirke til sådanne indskrænkninger i en udefineret krisesituation, og også det klare signal fra hr. Bilgrav-Nielsen på spørgsmål om atomkrigsøvelser osv.

Ligesom hr. Thoft forstod jeg ikke helt hr. Bilgrav-Nielsens synspunkt vedrørende forholdsordren. Jeg forstod ikke helt, at hr. Bilgrav-Nielsen ikke kunne tilslutte sig et regelsæt som det, vi i bemærkningerne har peget på. Men bortset fra det vil jeg gerne sige tak til Det Radikale Venstre for indlægget.

Så vil jeg gerne stille et sidste spørgsmål til hr. Hjortnæs – man skal jo aldrig give op – og jeg vil slutte med at være konstruktiv over for hr. Hjortnæs, selv om man jo må sige, at han har ikke lagt op til, at det skulle kunne give noget resultat. Jeg vil alligevel prøve. Ja, nu ryster hr. Hjortnæs på hovedet, så jeg kan såmænd lige så godt opgive at stille ham noget seriøst spørgsmål, men jeg vil alligevel prøve.

Når hr. Hjortnæs nu ikke vil gå så vidt, som det er foreslået her, og stoppe for atom-

[Albrechtsen]

krigsøvelser, vil han så dog i det mindste være med til sammen med Det Radikale Venstre og SF og VS at pålægge danske officerer, at de aldrig, heller ikke i øvelser, må beordre brug af atomvåben? Hr. Hjortnæs kan åbenbart ikke helt tage stilling til spørgsmålet om atomvåben på dansk jord, det kan nu de fleste andre i hr. Hjortnæs' gruppe, f.eks. har hr. Lasse Budtz tilkendegivet, at han aldrig vil godkende atomvåben på dansk jord, aldrig medvirke til at godkende det, heller ikke i denne forsamling, men lad så det ligge. Men lad mig så stille det spørgsmål til hr. Hjortnæs. Hr. Hjortnæs må da være klar til at medvirke til, at vi giver regeringen et pålæg om, at danske officerer i sådanne øvelser aldrig må beordre brug af atomvåben.

Når jeg rejser problemet, er det, fordi vi konkret ved, at general Rye Andersen bl.a. i de Able Archer-øvelser, som afholdes, står i den situation, at de atomvåben, som han råder over i disse øvelser, kan blive beordret brugt af general Rogers. Vi ved ikke, i hvilke tilfælde det konkret er sket, fordi vi jo ikke kan få den slags oplysninger halet ud af ministeren. Men vi ved, at problemet i forbindelse med en Able Archer-øvelse har været oppe.

Vi ved ikke, om general Rye Andersen rent faktisk traf beslutningen og gav ordren. Vi har en oberstudtalelse for, at det ville han nok helst ikke, og det tror jeg også på, men derfor kunne det jo godt være, at han alligevel gjorde det, hvis han fik ordre til det, og det går jeg ud fra at hr. Hjortnæs under ingen omstændigheder kan acceptere. Det vil jeg bare gerne bede om at få bekræftet.

Kunne vi dog nå så vidt, at general Rye Andersen aldrig risikerede at komme i den situation, at han skulle give en sådan ordre, så havde vi dog opnået en lille bitte smule af det, som vi gerne ville i gang med, med denne debat.

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg skal ikke gøre meget for at forlænge denne debat. Jeg er helt enig med de ordførere, som både direkte og mere indirekte har antydnet, at der i forvejen er anvendt rigelig tid på SFs og VS' studiekredsarbejde.

Men jeg må også erklære mig enig med de ordførere, der har været inde på, at debatten

i dag måske alligevel har været ret interessant set fra et mere politisk synspunkt.

Om selve forslagernes indhold er jeg helt enig med hr. Hjortnæs, der gav udtryk for, at de var udtryk for opblæst, studentikost pennetengryneri. Jeg vil gerne ved denne lejlighed udtrykke min absolutte anerkendelse af den præcision, hvormed hr. Hjortnæs her formulerede sig. Jeg var ikke i stand til at gøre det bedre.

Man kan så spørge, hvorfor VS og SF overhovedet kommer med disse forslag. Er det, fordi man har forpligtet sig i forhold til de pæne mennesker i baglandet, der har siddet og arbejdet nu formentlig halve og hele år og samlet gamle artikler fra Land og Folk og fredsaviser osv. sammen, og nu må det da trods alt frem i Folketinget, så vi kan få ministre og folketingsmedlemmer til at kommentere det? Er det det, der er årsagen? Ja, måske. Er det for at genere regeringen? Vel næppe. Jeg kan ikke forestille mig, at min besvarelse af forslagene var nogen større overraskelse for hr. Albrechtsen og hr. Thoft.

Hvorfor kommer man så med forslagene? Jeg kan kun se ét motiv, og det er for at genere Socialdemokratiet.

Jeg vil godt gå tilbage til det såkaldte handlingsprogram eller den politiske beretning, som SFs hovedbestyrelse udsendte, og som ifølge Jyllands-Posten den 5. maj 1985 bl.a. havde følgende formulering:

»Socialdemokratiet skal naturligvis hænges ud for sine ynkelige kapitulationer, som da det lod sig skræmme af Schlüters valgtrusler, men vi må heller ikke bidrage til, at kustoderne styrkes.«

Det er det, man siger, og så siger hr. Thoft til Jyllands-Posten: »Fredsbevægelsen er i dag så langt inde i fagbevægelsen, at kravet fra Socialdemokratiets græsrodder, vælgerne, om, at partiet skal ændre sikkerhedspolitik, vil stige kraftigt de kommende år. Den udvikling vil vi godt skubbe lidt til.«

Men samtidig er hr. Thoft åbenbart lidt ængstelig for, at presset skal blive for hårdt. Jeg kan ikke tage debatten i dag og forslagene som andet end et udtryk for, at det er et led i den kampagne, man har tilrettelagt her fra SFs og fra SFs almægtige hovedbestyrelses side. Hr. Thoft beskylder jo altid os andre for at tale med to tunger, men jeg må sige, at Socialistisk Folkeparti her optræder som en hest med to hoveder, for med det ene

[Forsvarsministeren]

hoved taler man om et sikkerhedspolitisk samarbejde, som SF skal have en afgørende indflydelse på, og med det andet hoved fremsætter man en stribe forslag, som man på forhånd må vide er fuldstændig uspiselig for det flertal her i Folketinget, der står bag dansk forsvars- og sikkerhedspolitik.

Jeg er sikker på, at vi i løbet af en måneds tid vil se, at SFs tohovedede hest taler med det andet hoved igen, og det bliver, når vi skal have finanslovdebatten. Jeg går ud fra, at SF holder fast ved sit forslag om, at vi skal have fjernet hele forsvarsbudgettet med ét slag med virkning fra den 1. januar 1987. Jeg kan se, hr. Thoft nikker, så det må vi gå ud fra. Jamen SF afslører jo hermed i virkeligheden langt bedre, end vi andre er i stand til det, hulheden og dobbeltspillet i sin politiske linje.

Jeg skal ikke sige mere om det og kun henvende mig til hr. Albrechtsen, der tog afstand fra det, jeg sagde om, at danske soldater ville blive ofre, hvis forslaget om forholdsordren blev vedtaget. Nu vil jeg i modsætning til hr. Albrechtsen nøjes med at holde mig til selve forslaget, for holder vi os til det, vil det betyde, at forholdsordren ophæves og dermed baggrunden for en dansk forsvarsindsats. I bemærkningerne siger man: ja, man må gerne i yderste nød under tilbagetrækning – det er vigtigt: under tilbagetrækning – forsvare sig. Det var sandelig flot, hr. Albrechtsen, det var sandelig flot, men kendsgerningen er, at det danske forsvar ville blive fuldstændig prisgivet og danske soldater og danske enheder ville blive solgt. Det ville være en politik, som alle, der føler et ansvar over for forsvaret, helt naturligt måtte afvise. Jeg er klar over, at hr. Albrechtsen ikke føler et sådant ansvar, men det gør vi andre.

Så skal jeg sige til hr. Bilgrav-Nielsen, der rejste spørgsmålet om de gældende bemyndigelser, at jeg tror, jeg kan sige, at ingen dansk regering – ikke den nuværende, og jeg kan heller ikke forestille mig andre, på hvis ansvar forsvars- og sikkerhedspolitikken jo føres i en afgørende situation som den, vi taler om her – ville undlade kontakt til Folketinget og til Folketingets partier under en eller anden form. Jeg har ikke fantasi til at forestille mig, at nogen dansk regering ville drømme om at misbruge de beføjelser, der findes.

Vi taler jo om en hypotetisk situation. Vi taler også om en situation, der for landet, for befolkningen, for os alle ville være dybt alvorlig, og som ville kalde på den allerstørste ansvarsfølelse, og jeg føler mig overbevist om, at de danske regeringer, der måtte komme på tale, ville leve op til den ansvarsfølelse.

Min bekymring ville først for alvor stige, hvis det var SF og VS, der fik en afgørende indflydelse på udenrigs- og sikkerhedspolitikken, men efter debatten i dag tyder det jo heldigvis også på, at det har lange udsigter.

Anden næstformand (Ivar Hansen):

Vi går til anden omgang.

Thoft (SF):

Forsvarsministeren funderede over, hvad formålet med disse forslag var, og jeg er ked af, at heller ikke forsvarsministeren eller hans embedsmænd rigtig har fået læst bemærkningerne til forslagene. Formålet med forslagene er en alvorlig bekymring over, at Danmark deltager i øvelser, der bruger atomvåben. Det er en alvorlig bekymring over, at vi deltager i øvelser, hvor frihedsrettighederne indskrænkes, og i dag har vi hørt den konservative repræsentant sige, at det da også er muligt, at det bliver tilfældet. Og det er en ængstelse over, at den politiske beslutningsproces kan glide Folketinget af hænde allerede i en kritesituation. Disse tre hovedargumenter vil ministeren også finde i vores bemærkninger. Det er det, der er formålet, hverken mere eller mindre.

Der er heller ingen hulhed eller dobbeltspil i vores linje. Der er helhed i det, når jeg tænker på SFs fredspolitiske linje. Vi ønsker en nedrustningsproces. Helst ville vi af med det hele, men det er vi da realistiske nok til at erkende ikke kommer på én gang. Det har vi såmænd også erkendt, da vi stillede vores ændringsforslag til finanslovsforslaget i aftes, for vi ved da godt, at vi ikke slipper af med forsvarsudgifterne på én gang. Om ikke andet er der da nogle af ministerens embedsmænd, som skal have ventepenge, og andre skal have almindeligt opsigelsesvarsel, så vi slipper jo ikke af med det hele på én gang. Det erkender vi, og derfor har vi heller ikke i år, sådan som vi plejer, indregnet denne be-

[Thoft]

sparelse på forsvarsudgifterne på 15 mia. kr. i den øvrige del af finansloven.

Men vi ønsker altså en nedrustningsproces, og vi er villige til at tage ethvert skridt, der kan føre Danmark i den rigtige retning. Vi er på den måde et resultatorienteret parti, og vi støtter selv små skridt. Vi har i mange års samarbejde med Socialdemokratiet ikke været godt vant, og jeg kan se, at hr. Hjortnæs har genvundet sin ministerattitude, det håber jeg da ikke fortsætter. Jeg håber, at det er en enlig og dårlig svale.

Et enkelt svar bliver hr. Hjortnæs nødt til at give, inden vi slutter denne debat. Jeg kan høre, at hr. Hjortnæs ryster så højt på hovedet, at det rasler helt heroppe. Får vi nu skabt den atomvåbenfri zone i Norden, vil Danmark så fortsat skulle deltage i atomkrigsøvelser? Det synes jeg Socialdemokratiet skylder os svar på. Er det sådan, at vores officerer skal lære at montere atomvåben på de danske fremføringsmidler? Er det sådan, at danske officerer fortsat – og nu citerer jeg tidligere general A. C. B. Vegger – skal have skydetabellen liggende i nederste skrivebordsskuffe? Er det sådan, at man på Østerbro kaserne skal lære procedurerne for rekvirering af atomvåben, sådan som forsvarsminister Engell udtrykte det i et svar til Folketinget i sin tid?

Hr. Hjortnæs, skal den atomvåbenfri zone have nogen konsekvenser, eller er den atomvåbenfri zone også i den socialdemokratiske debat – nu skal jeg udtrykke mig parlamentarisk, det er svært at finde det korrekte udtryk – en lygteemand? Hvad er meningen med den atomvåbenfri zone? Får det ingen som helst konsekvenser overhovedet? Skal vi fortsat have atomvåbnene liggende syd for Mainz? Skal vi fortsat have forstærkningsaftaler, som betyder, at vi får disse atomvåben som en selvfølge? Skal vi fortsat have danske officerer, der øver sig i brugen af dem?

Alle disse ting må Socialdemokratiet da have gjort sig nogle tanker om, når vi diskuterer spørgsmålet om den atomvåbenfri zone, og det synes jeg hr. Hjortnæs skylder dette Ting et svar på, men jeg kan se, han ryster fortvivlet på hovedet.

Albrechtsen (VS):

Jeg vil ikke gentage mit spørgsmål til hr. Hjortnæs, for jeg ved godt, at det i dag ikke

nytter noget, men vi vil ved andre lejligheder stille Socialdemokratiet det spørgsmål, om man vil være med til at sikre, at danske officerer ikke kan give ordre til brug af atomvåben hverken i øvelser eller i virkeligheden.

En enkelt kort bemærkning til ministeren. Det er jo ikke mig, der har sagt, at der skulle sendes soldater i kamp. Det er en tanke, ministeren har. Så skriver vi blot i bemærkningerne til forslaget, at hvis det er sådan, at man insisterer på at sende soldater i kamp, så er det klart, at de må have ret til at beskytte deres tilbagetog, indtil Folketinget kan blive spurgt om, hvad der skal ske, og derfor må jeg endnu en gang afvise ministerens bemærkning om, at vi har tænkt os at sende nogle soldater ud for at lade sig slå ihjel. Vi har for det første ikke tænkt os at sende nogen ud i en håbløs kamp, og vi har for det andet ikke tænkt os at sende nogen ud for at lade sig slå ihjel, og det fremgår meget klart og meget entydigt af forslaget. Derfor synes jeg, at ministeren i hvert fald skulle holde op med at kritisere det på den måde.

Så vil jeg også gerne i denne forbindelse understrege over for hr. Bollmann, som i debatten var inde på, at han så en risiko for et isoleret stormagtsangreb på Danmark, at det er ikke en vurdering, som deles af militæranalytikere. Jeg deler heller ikke den vurdering. Jeg tror, at alle med indsigt i internationale forhold erkender, at situationen er den, at et angreb på Danmark kun er tænkeligt i forbindelse med en almindelig europæisk konflikt, hvad der forhåbentlig aldrig opstår, men det er dér, risikoen ligger.

Den deling af Europa, som blev gennemført ved Jalta-konferencen og som jeg ikke støtter – jeg støtter ikke jerntæppet; jeg mener, jerntæppet skal væk – den gælder stadig væk. Den ville også gælde, selv om Danmark havde et ikke-truende forsvar. Der vil aldrig være situationer, hvor Sovjetunionen ville risikere sin egen sikkerhed for at angribe et land i Europa, som har et ikke-truende forsvar. Det vil ikke ske. Risikoen ligger dér, hvor situationen i forbindelse med en almindelig europæisk konflikt løber ud af kontrol, og her vil det aldrig blive af betydning at diskutere en speciel dansk forsvarsindsats, for hvis det danske forsvar først i den situation kommer i brug, så er det jo for sent at afværge katastrofen. Spørgsmålet er netop, om man i en sådan krise ved at opføre sig

[Albrechtsen]

fornuftigt politisk ved politiske virkemidler kan hindre krisen i at løbe løbsk.

Det er det spørgsmål, vi har rejst. Det er det spørgsmål, som er det fundamentale forsvarspolitiske problem i dette land, og det er det spørgsmål, som Folketingets største parti nægter at tage seriøst.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagenes overgang til anden (for forslagene til folketingsbeslutnings vedkommende anden (sidste)) behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Ivar Hansen):

Jeg foreslår, at forslagene henvises til forsvarsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Meddelelser fra formanden:

Anden næstformand (Ivar Hansen):

Der er ikke mere på dagsordenen.

I skrivelse af d.d. meddeler indenrigsministeren, at han ønsker i henhold til forretningsordenens § 19, stk. 4, at give Folketinget en skriftlig

Redegørelse for frikommunearbejdet.
(Redegørelse nr. R 7).

Eksemplarer vil blive omdelt, og redegørelsen vil blive optaget i Folketingstidende.

Skriftlig redegørelse:

Indenrigsministerens redegørelse af 13. november 1986 for frikommunearbejdet.
(Redegørelse nr. R 7).

Indenrigsministeren (Enggaard):

1. Frikommuneforsøget blev indledt i foråret 1985. Regeringen udpegede da de 22 kommuner og 5 amtskommuner, som deltager i forsøgsarbejdet, og i maj måned samme år vedtog Folketinget den første frikommunelov. Den fastlagde retsgrundlaget for forsøgsvirksomheden og angav det område,

hvor der kan holdes forsøg med lovgivningen om kommunale forhold.

Dette forsøgsområde blev meget væsentligt udvidet med den frikommunelov, som Tinget gennemførte i maj måned i år, stadfæstet som lov nr. 309 af 4. juni 1986.

I forbindelse med, at jeg nu fremsætter forslag til lov om en yderligere udvidelse af forsøgsområdet, har jeg fundet det rigtigt at give Folketinget en redegørelse for det hidtidige forløb i dette arbejde. Jeg vil også komme ind på et af perspektiverne i arbejdet, som det nu tegner sig set fra frikommunernes synsvinkel.

2. *Formålet* med frikommuneforsøgene er at give de kommuner, der deltager i arbejdet, mulighed for i videst mulig udstrækning at indrette deres styrelse og opgavevaretagelse efter de lokale forhold. Herved får Folketinget og regeringen et nyt grundlag for beslutninger om, hvordan lovgivningen om kommunernes opgaver og styrelse skal indrettes i fremtiden. Dette nye beslutningsgrundlag fremskaffer frikommunerne gennem de erfaringer, de indsamler ved forsøg med alternative opgaveløsninger og styreformer.

Frikommuneloven bestemmer, at borgerens retssikkerhed og sundhed ikke må antages ved forsøgene. Forsøg, hvis hovedformål er at gøre indgreb i løn- og ansættelsesforhold, kan heller ikke godkendes. Det samme gælder forsøg, der går imod den økonomiske politik, regeringen og Folketinget fører. Endelig er det en forudsætning, at forsøgene er udgiftsneutrale mellem stat og kommuner, ligesom det tilstræbes, at forsøgene er udgiftsneutrale mellem kommunerne indbyrdes. Men med disse reservationer står det i princippet frikommunerne åbent at indrette deres forsøg, som de selv finder hensigtsmæssigt.

Forsøgene vil derfor typisk indebære en effektivisering for den enkelte frikommune og dermed isoleret set give den en fordel, som dog må ses i sammenhæng med det ofte betydelige arbejde, den har haft med forberedelsen og administrationen af forsøget.

Over for Folketinget vil jeg imidlertid gerne fremhæve, at det væsentlige i hele arbejdet i og for sig ikke er de enkelte forsøg som sådanne. Det væsentlige er, at de giver Tinget og regeringen ny viden om, hvilke muligheder det kommunale selvstyre råder over. Dermed vil vi få et nyt grundlag for den politiske stillingtagen til, hvordan opgaveforde-